

Suriye’de Değişen Dengeler

Esed rejimi, barışçıl gösterileri bir kan banyosuna çevirdiği savaşın başlangıcından bu yana en zor günlerini yaşıyor. Özellikle 2015 ile birlikte rejim kuvvetlerinin pek çok cephede mevzi kaybederek gerilediği görülüyor. Rejimin Halep’i tamamen ele geçirme planları birkaç gün içinde 300’den fazla kayıpla askıya alındı. Öte yandan 25 Mart’ta Busra-Şam şehri, 2 Nisan’da da rejiminin elinde kalan ve Ürdün’e açılan tek kapı olan Nasib sınır kapısı muhaliflerin eline geçti. Rejim kuzeyde de İdlib ve Cısrışşugur kayıplarıyla sarsıldı.

Suriye’nin en büyük şehirlerinden olan İdlib’in *Fetih Ordusu* ismiyle ortak bir operasyon birimi oluşturan muhaliflerin eline geçmesi sadece bir hafta sürdü. Hemen akabinde Cısrışşugur’un ele geçirilmesi ise bir ay içerisinde gelen ikinci büyük başarı oldu. Muhalifler böylece kuzeyde, rejimin kalesi mesabesindeki sahil bölgesine bir adım daha yaklaşmış oldu. Öte yandan Ghâb Ovası’nda üstünlük kurarak kuzeye ulaşan tahkimat yollarının önemli bir kısmını da kontrol altına aldılar ve Halep başta olmak üzere kuzey ve kuzeybatı bölgelerindeki rejim unsurlarına takviye ulaşmasının önünü büyük oranda kesmiş oldular.

Muhaliflerin kaydettiği bu ilerleme karşısında rejimin sivil yerleşim alanlarına varil bombalarıyla saldırmak dışında ne yapabileceği ise şimdilik belirsiz. ABD’nin Suriye eski büyükelçisi Robert Ford’a göre “Esed rejiminin durumu, Batı medyasında ısrarla yansıtıldığı gibi güvencede değil. Bu bir yıpratma savaşı ve azınlık rejimleri uzatmalı yıpratma savaşlarını genellikle iyi anlatamıyor. Rejim önce Halep ve Dera’da sonra da İdlib’de üst üste aldığı darbelere karşı etkili bir cevap üretmiyor.” (*Middle East Institute*). Bu nedenle hemen her gün bir okul, pazar yeri yahut hastanenin vurulduğu katliam haberleri düşüyor servislere.

Amerika’nın Suriye Tavrı

Amerika, savaşın başından itibaren izlediği politika ile Suriye’de çıkarlarını insani krizin önünde tuttuğunu her vesileyle ortaya koydu. Şurası açık ki ABD bu devrim girişimini, Suriye’yi kendi siyasetine uygun bir biçimde yeniden şekillendirmek için bir fırsat olarak gördü ve kartlarını da ona göre açıyor.

Ayaklanmanın başlamasından kısa süre sonra, İslami kimliği ön plana çıkan Suriye halkının gerçekleştireceği bir devrimin ortaya çıkarması muhtemel devlet ve toplum yapısının çıkarlarına uygun olmayacağını fark eden ABD, her iki tarafı da yıpratmaya dönük bir strateji takip etti. Asıl mesele hiçbir zaman Suriye halkının talepleri olmadı. Hedef Suriye’nin geleceğinde yegâne söz sahibi ülke olmak ve İsrail’e bakan bu saldırı ve direniş hattını kendince “güvenli” hale getirmektir.

Suriye halkını İran ve Hizbullah’a düşman eden dinamiklerle ABD’nin bu iki Şii aktöre düşmanlık dinamiklerinin farklı oluşu, Amerikan yönetimini Suriye’yi iki taraftan birine tek başına yedirmemeye ve iki tarafı da yıpratmaya dönük bir strateji izlemeye itti. Bu yıpratma politikası çerçevesinde, Esed rejiminin devam etme şansı kalmadığı mütemadiyen açıklanırken, John Kerry de müzakere çağrılarını sürdürdü. Bir yandan Suriye halkının mücadelesini desteklediğini ifade ederken bir yandan da her gün yüzlerce insanın ölmesine neden olan hava saldırılarını durduracak silah desteğini vermekten özenle geri durdu. Bunlar yerine bölgede doğrudan kendisiyle çalışacak, görece seküler bir “ılımlı” muhalif grup oluşturmak ve böylece İslami kimliğini ön planda tutan diğer direniş gruplarını baypas etmek istedi. Ne var ki bu politika şimdilik başarıya ulaşmamış görünüyor. Zira arazi gerçekleri böyle yapay bir hareketin Suriye direnişinin merkezine oturmasına imkân tanımadı, tanımıyor.

Durum böyle olunca *Ahraru’ş-Şam* ve *İslami Cephe* gibi hem sayıları hem de etkileri bakımından direnişin belkemiği sayılabilecek yerli ve mutedil direniş örgütleri, planlı bir şekilde “el-Kaide” olarak yansıtılmaya başlandı. Halen Batı kaynaklı pek çok makale ve köşe yazısında bu grup ve oluşumların “*el-Kaide ile aynı dünya görüşünü paylaştığı*” mutlaka bir köşeye iliştiliyor. Böylece Türkiye’nin bölgedeki etkinliği uluslararası çevrelerde töhmet altında bırakılırken ABD’nin Suriye’de takip ettiği siyaset de kendince meşruiyet kazanmış oluyor. Öte yandan görsel materyalleri ve sosyal medyayı oldukça etkili kullanan el-Kaide’ye bağlı grupların elde edilen başarılarla kendi propagandalarını öne çıkarması da, ironik gibi görünse de, bu algıyı besleyici bir unsur. Nitekim İdlib ve Cısrışşugur başta olmak üzere muhaliflerin Suriye’de elde ettiği başarılar, 11-12 grubun birleşerek ortak bir operasyon odası kurmaları neticesinde oluşan *Fetih Ordusu* yerine, bu orduyu oluşturan gruplardan sadece bir tanesi olan *Nusra Cephesi* nin

hanesine yazılmak isteniyor.

İlimli muhalif grup yaratma stratejisi başarısız olmuş görünse de ABD ana stratejisinden sapmış değil. Zira bölge politikasını İsrail eksenli olmaktan kurtaramayan Amerika, Suriye'deki rejimi İran'ın güdümünden çıkarmak istediği kadar, İslami kimliği öne çıkacak bir başka yönetime de kaptırmak istemiyor.

Suudi Arabistan ve İran'ın Durumu

Suudi Arabistan'da Kral Abdullah'a yöneltilen en önemli eleştiri, ülkenin geleneksel tehdit algılamasındaki önceliği, İran ve Şii yayılcılığından alarak bölgede yükselmekte olan Müslüman Kardeşler'e vermiş olmasıydı. Bunun stratejik olarak bir hata olduğunu, Suudi Arabistan'ın Şii Hilali tarafından adım adım kuşatıldığını, Yemen'in İran'ın desteklediği Husilerin eline geçme tehlikesi altında olduğunu (nitekim yakın zamanda silahlı bir darbeye hükümeti ele geçirdiler) düşünen tarafta yer alan Selman'ın Suudi Arabistan'ın yeni kralı olmasıyla ülkenin dış politikasında sert manevralar kendini hissettirmekte gecikmedi. Bir anlamda eski dış tehdit doktrinine geri dönen Suudi Arabistan için İran yeniden bir numaralı tehdit oldu. Bu çerçevede bir koalisyon görüntüsünde olsa da Yemen'e doğrudan müdahale edildi. Yemen'e gerçekleştirilen müdahalenin ardında Husiler olduğu kadar, bölgede oluşan otorite boşluğundan istifade ederek DAEŞ'in bölgeye yerleşmesinden duyulan endişe de vardı. İran'ın verdiği cılız tepki böyle bir saldırıyı hiç hesaba katmadığını gösteriyordu.

Kral Abdullah'ın "İhvanı" yahut genel olarak "siyasal İslamcı" olarak gördüğü ve çok aktif yardıma yanaşmadığı Suriyeli muhalifler, Kral Selman için bu iki tehlide, yani İran ve DAEŞ'e karşı koymanın ortak noktası olarak belirdi. Daha açık bir ifadeyle Suud rejimi, her iki düşmanıya da en ön cephede zaten savaşmakta olan Suriyeli muhaliflere vereceği destekle hem savaşı evinden uzakta tutabileceğini hem de düşmanlarının canını yakabileceğini görüyor. Sonuç olarak işin ideolojik kısmını bir tarafa koyarsak Suudi Arabistan'ın -özelde Kral Selman'ın- Suriye muhalefetine destek olmayı seçmesindeki rasyonel tarafın, bu yıpratma savaşını evden uzakta tutma ve bir ön alıcı savaş olarak görme stratejisi olduğu söylenebilir. İşte tam da bu noktada muhaliflerin ilerlemesinde ve özellikle alınan son başarılarla çok önemli bir role sahip olan yarı otomatik güdümlü **TOW** tanksavarları sahada hiç olmadığı kadar çok görmeye başlamamız bir tesadüf değil.

Rejim Saflarında Şüpheli Ölüm

Suriye'de mart ayı ortasında en üst düzey iki istihbarat şefinin görevden alındığı duyuruldu. Bunlar Siyasi Güvenlik Şefi Rüstem Gazale ve Askerî İstihbarat Şefi Refik Şehade. Bir iddiaya göre Gazale, mart ayı ortalarında uğradığı suikasttan yaralı kurtuldu; Suriye'deki krizde İran ve Hizbullah'ın oynadığı role karşı çıktığı için bu suikasta uğradığı iddia edildi. Karşı iddiaya göre Gazale'nin akrabaları petrol kaçakçılığından büyük bir servet elde etmişti ve bu petrolü muhaliflere satıyorlardı. Şehade ile bu konuda çok sert şekilde tartışan hatta küfürleşen Gazale, Refik Şehade'nin ofisine girmek istediğinde korumaları tarafından hastanelik edilmiş; hastanede ise kimliği belirsiz kişilerce zehirlenerek komaya girmişti. Bu süre zarfında Gazale'nin evi de yakılarak kullanılamaz hale getirildi. Bunu da Hizbullah'a bağlı milislerin yaptığı konuşuldu çokça. Nihayet hastaneye kaldırıldıktan birkaç gün sonra, 24 Nisan'da, Rüstem Gazale'nin öldüğü ilan edildi.

Böylece selefi Gazi Kenan'dan sonra Suriye rejiminin Lübnan'daki bir numaralı adamı olan Rüstem Gazale de bütün bildiklerini kendisi birlikte mezara götürdü. Beyrut'ta uğradığı suikast ile öldürülen Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin oğlu Sa'd Hariri, geçtiğimiz günlerde verdiği bir röportajda şunları söyledi: *"Rüstem, ölmeden bir gün önce bizi aradı ve televizyona çıkmak istediğini; bilmediğimiz şeyler açıklayacağını söyledi. Ona Müstakbel Televizyonu'nun numarasını verdik. Ama tıpkı 'beş kurşunla intihar eden' Gazi Kenan gibi onun da bunları açıklamaya fırsatı olmadı."* Lübnan'ı bütünüyle Suriye'nin tahakkümü altına sokan ve Lübnan'ın *de facto* hükümdarı haline gelen Gazi Kenan da Hariri suikastıyla ilgili BM komisyonuna ifade verdikten kısa bir süre sonra, 12 Ekim 2005'te, *Lübnan'ın Sesi Radyosu*'na bağlanarak kendisi ile ilgili tüm suçlamaları reddettiğini ve bunun son konuşması olabileceğini söylemişti. Bu konuşmadan birkaç saat sonra Şam rejimi, Gazi Kenan'ın kendini kafasından vurarak intihar ettiğini duyurmuştu.

Rejimin iç halkasındaki arızalar sadece bundan ibaret değil. Rüstem ve Şehade hadisesini izleyen günlerde Esed'in kuzeni ve Şam Emniyet Genel Müdürü **Hafız Makhlef** ülkeyi terk etti. Devlet Güvenlik Teşkilatı Halep Şube Bşk. **Zuheyr Ali Sultan**, 27 Nisan'da evinde iki kurşunla kafasından vurulmuş

vaziyette bulundu. Keza Lazkiye’de tanınmış bir şahsiyet ve Esed’in ortanca amcası Cemil Esed’in oğlu olan **Münzir Esed**, Beşşar Esed’in emriyle tutuklandı. İddialara göre sürgündeki amcası Rıfat Esed ile Suriye’deki Alevilerin akıbetine ilişkin bir telefon görüşmesi yapmıştı. Beşşar’ın 2014’te öldürülen kuzeni **Hilal Esed**’in sağ kolu ve Millî Savunma Komutan Yrd. **Ammar Malik Esed** de 1 Mayıs’ta Cisişşugur’da muhaliflerce öldürüldü. Rejim saflarında çok yoğun şekilde dil bilmeyen fakir Afgan Şiilerin kullanılmaya başlanması, Hizbullah’ın Kalamun bölgesinde birbiri ardına ağır kayıplar vermesi ve Suriye savunma bakanının İdlib ve Cisir yenilgilerinin alındığı günlerde “daha fazla yardım” için Tahran’a gitmesi de rejimin içine düştüğü derin krizin diğer belirtilerinden birkaçı.

Rejim ve Hizbullah aksini iddia etse de Suriyeli muhaliflerin kritik ilerlemeler kaydettiği, rejimin ise savunma pozisyonuna geçtiği saklanamaz bir gerçek. Öte yandan rejim saflarında ardı adına yaşanan esrareniz ölümlerin, alınan yenilgiler karşısında rejim içindeki yerli ve yabancı hizipler arasında yaşanan bir iç hesaplaşma yahut bir tür iç tasfiye olduğunu düşünmek de mümkün. Son gelişmeler karşısında Suriye’de dengeler muhalifler lehine hızla değişiyor; ancak bütün bunlar, savaşın sonuna dair bugünden bir hüküm vermek için yeterli değil; özellikle de Rusya son gelişmeler karşısında sessizliğini korurken.